

Världens mest hållbara och integrerade region?

En idéanalys av nordiskt miljö- och klimatsamarbete

Abstract

De nordiska länderna vill visa ledarskap på miljö- och klimatområdet. Detta är budskap som framkommer i Nordiska ministerrådets publikationer. Rådet framställer Norden som en föregångsregion i världen i hållbarhetsfrågor och de vill att resten av världen följer Nordens exempel i miljö- och klimatarbetet. Syftet med denna uppsats är att analysera hur Rådet framställer sina miljö- och klimatmål. Vidare analyseras, genom en beskrivande idéanalys, olika medel för att en grön omställning ska ske i Norden och globalt. Denna uppsats belyser huruvida idéerna präglas i högre grad av neoliberal institutionalism eller konstruktivism. Vår slutsats är att texterna kännetecknas av båda teorierna men i högst grad av neoliberal institutionalism med sina ekonomiska termer istället för konstruktivismens normativa värden.

Nyckelord: Nordiska ministerrådet, Norden, klimatförändringar, miljö, samarbete
Antal ord: 9966

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Tidigare forskning.....	3
1.3	Bakgrund.....	4
2	Teori	6
2.1	Neoliberal institutionalism.....	6
2.2	Konstruktivism.....	7
3	Metod	9
3.1	Idéanalys.....	9
3.2	Metodologiska reflektioner.....	10
3.3	Material.....	11
4	Analys	13
4.1	Introduktion till analysmaterial.....	13
4.1.1	Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat.....	13
4.1.2	Vår vision 2030.....	14
4.2	Syn på aktörer och deras intressen.....	15
4.2.1	Neoliberal institutionalism.....	15
4.2.2	Konstruktivism.....	17
4.3	Syn på samarbete och internationella institutioner.....	19
4.3.1	Neoliberal institutionalism.....	19
4.3.2	Konstruktivism.....	21
4.4	Syn på förutsättningar för problemlösning.....	22
4.4.1	Neoliberal institutionalism.....	22
4.4.2	Konstruktivism.....	23
4.5	Sammanfattning av analys.....	24
5	Diskussion	26
6	Referenser	29

1 Inledning

Klimatsamarbetet har blivit allt viktigare för Nordiska ministerrådet. Rådet, som består av de nordiska ländernas ministrar, har ambitionen och visionen om “att vara världens mest hållbara och integrerade region år 2030”. Nordiska ministerrådets senaste samarbetsprogram för miljö och klimat specificerar hur samarbetet ämnas se ut på området åren 2019-2024 (Nordiska ministerrådet 2018). Detta samarbetsprogram väckte nyfikenhet hos oss eftersom vi är intresserade av Norden och de klimatförändringar och den miljöförstöring som idag är mycket aktuella ämnen och hotar hela den planet vi alla lever på.

År 2018 hade de nordiska länderna relativt höga koldioxidutsläpp per capita jämfört med 180 länder i världen. Island hade mest koldioxidutsläpp bland de nordiska länderna, landet var på plats 20. Därefter var Norge på plats 27, Finland 32 och Danmark 52. Sverige var på plats 62 med minst koldioxidutsläpp i Norden (Knoema). Detta fängade vårt intresse eftersom det visar på att förbättring krävs för att uppnå visionen om hållbarhet.

Det nordiska samarbetet omfattar Sverige, Danmark, Finland, Island, Norge, Färöarna, Grönland och Åland. Samarbetet sträcker sig långt tillbaka historiskt och spänner över de politiska, sociala och ekonomiska områdena. Det officiella samverkansarbetet mellan dessa länder inträffar i Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet (Nordiskt samarbete 1). Nordiska rådet har funnits sedan 1952 och Nordiska ministerrådet sedan 1971 (Utrikesministeriet i Finland). Det nordiska samarbetet ter sig vara förhållandevis odramatiskt och inte speciellt omtvistat i media vilket bidrar till vårt intresse. Det nordiska samarbetet, och dess ansats i förhållande till klimatförändringarna, är i fokus för denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka och analysera Nordiska ministerrådets mål och medel för den gröna omställningen i Norden och världen över. Via en beskrivande idéanalys vill vi undersöka Nordiska ministerrådets position i frågan om nordiskt miljö- och klimatsamarbete. Vi anser att Nordiska ministerrådets beslutsfattande är intressant att studera eftersom det påverkar både de nordiska ländernas politik och andra nationella, samt internationella, aktörers beslutsfattande i förlängningen.

Vi har valt att analysera Nordiska ministerrådets *Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat 2019-2024* (Nordiska ministerrådet 2018), samt de nordiska statsministrarnas och samarbetsministrarnas deklaration *Vår vision 2030* (Nordiskt samarbete 2). Texterna är publicerade 2018 respektive 2019. Nordiska

ministerrådet har ambitionen att Norden ska bli världens mest integrerade och hållbara region som aktivt ska driva miljö- och klimatfrågor både internt och externt och visa exempel för resten av världen (Nordiska ministerrådet 2018). Våra frågeställningar är följande:

- Hur kan vi se på Nordiska ministerrådets mål och medel inom det nordiska miljö- och klimatsamarbetet i ljuset av neoliberal institutionalism och konstruktivism?
- Beskriver någon av teorierna samarbetet i högre grad än den andra?

1.2 Tidigare forskning

Tidigare forskning om det officiella nordiska samarbetsorganets senaste miljö- och klimatstrategier och mål är begränsad. De publikationer vi funnit på området är sådana som löpande utges av Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Texterna vi fokuserar på är publicerade 2018 respektive 2019, vilket bidrar till att det som skrivits om dem hittills enbart varit av informativ karaktär. Vi tror att bristen på systematiska undersökningar och kritiskt granskande av det nordiska samarbetet kan bero på dess relativa brist på dramatik.

En av våra källor är boken *Modern Nordic Saga* av Czarny, som berör det regionala samarbetet och hållbar utveckling, bland annat. Czarny har tidigare skrivit flera böcker om Norden och forskar på politiska och ekonomiska förhållanden inom det nordiska samarbetet (Springer). I publikationen *Learning from the "Least Vulnerable"? Climate Adaptation in the Nordic Countries* skriver Arcanjo för Climate Institute om de nordiska ländernas nationella miljö- och klimatpolitik, samt om det symbiotiska klimatsamarbetet i Norden. Han lyfter fram svagheter, framgångsfaktorer och förklaringar med fokus på Sverige, Norge och Finland. Schram Stokke och Hønneland är redaktörerna för antologin *International Cooperation and Arctic Governance: Regime effectiveness and northern region building*. Detta kan jämföras med vårt uppsatsämne till viss del då antologin, vilket följer av namnet, fokuserar på samarbete, samt eftersom en av institutionerna de fokuserar på är det Arktiska rådet, som är ett mellanstatligt samarbete mellan de nordiska länderna, USA, Kanada och Ryssland. Andra publikationer handlar mestadels om både de nordiska ländernas nationella klimat- och miljöpolitik och deras klimatambitioner på EU-nivå. Harris bok *Europe and Global Climate Change: Politics, Foreign Policy and Regional Cooperation* innefattar ett kapitel om Sverige och klimatförändringarna. I detta nämns att de nordiska länderna har ett integrerat och långvarigt samarbete men i övrigt handlar kapitlet om Sverige i relation till EU.

Den tidigare forskningen som rör sig i närhet av vår är således begränsad vilket gör vår studie relevant. Med hänsyn till detta har vår studie inomvetenskaplig relevans eftersom det finns en lucka i tidigare studier som vi har ambitionen att fylla. Målet är att studien ska öka kunskapen om det nordiska samarbetet på klimatområdet (Esaiasson et.al. 2017, s. 32). Det finns nämligen betydligt mer forskning om de nordiska ländernas klimatmål och -medel inom

ramen för EU:s arbete än för Nordiska ministerrådets arbete. Vidare visar vår teoretiska analysram med neoliberal institutionalism och konstruktivism intressanta synpunkter om det nordiska miljö- och klimatsamarbetets mål och medel. Vår studie kan även ha viss utomvetenskaplig relevans då den kan tillföra något till samhällsdebatten om hur vi kan se på nordiskt klimatsamarbete samt öka intresset kring detta.

1.3 Bakgrund

På grund av symptomen av det förändrade klimatet, samt på grund av oron över större klimatkatastrofer i Norden och globalt, har de nordiska länderna samarbetat starkt inom miljö- och klimatsektorn under de senaste åren. Nordiska ministerrådet driver därmed miljö- och klimatfrågor både externt och internt (Czarny 2017, s. 38). De nordiska ländernas samlade vision till år 2030 är att de ska ha världens starkaste integrering och att länderna ska vara de mest progressiva i hållbarhetsfrågor (Nordiskt samarbete 1). I linje med denna ambitiösa målsättning så profileras samarbetet som föredömligt på miljö- och klimatområdet. Nordiska ministerrådet driver den framåtsträvande klimatpolitiken i de nationella regeringarna, samt på den regionala nivån i Europeiska Unionen (EU), i förhandlingarna med Förenta Nationerna (FN), med Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och med andra internationella institutioner. Nordiska ministerrådet har ambitionen att profilera sig som en nyckelaktör på miljö- och klimatområdet och institutionalisera sin roll som den främsta aktören på området internationellt (Ahonen 2011, s. 4).

Nordiska ministerrådet är den officiella institutionen för samarbete mellan de nordiska ländernas regeringar. Statsministrarna koordinerar arbetet i regeringarna, med syftet att Rådets politiska beslut ska leda till gemensamma politiska åtgärder i alla medlemsländer. Besluten är rekommendationer och därmed inte juridiskt bindande (Czarny 2017, s. 28-29). I praktiken delegeras arbete från statsministrarna till de nordiska samarbetsministrarna och den Nordiska samarbetskommittén (Nordiskt samarbete 1). Nordiska ministerrådet för miljö- och klimatsektorn utgörs av de nordiska ländernas miljö- och klimatministrar (MR-MK). De nordiska statsministrarna är ytterst ansvariga för det nordiska regeringssamarbetet. Nordiska ministerrådet samarbetar också med Nordiska rådets parlamentariker (Nordiska ministerrådet 2018).

De nordiska länderna har liknande välfärdsmodeller som i huvudsak handlar om att staten är mycket involverad i sociala frågor som rör dess befolkning (Czarny 2017, s. 69). Den nordiska välfärdsmodellen kan beskrivas med fyra pelare. Den första är en stark stat som tar materiellt och kulturellt ansvar, samt säkerställer sociala rättigheter för individer. Den andra är mixad ekonomi med både kapitalistiska marknadsmekanismer och gemensam finansiering av sådant som sjukvård och utbildning. Den tredje är demokrati och den fjärde innebär ett befäst civilsamhälle, med vilket menas att det finns organisationer som rör sig

mellan individer och staten och bidrar till att det går rätt till däremellan (ibid., s. 76).

Norden har en unik natur och att leva i harmoni med denna är något som många uppskattar och anser som en given del av livet (Nordiskt samarbete 3). En av de största utmaningarna i Norden idag är de höga koldioxidutsläppen och dess påverkan på naturen, klimatet och människor. Klimatet och naturen är i en förändring som har orsakats av utsläppen av växthusgaser, som exempelvis koldioxid. Växthusgasutsläppen i sin tur är kopplade till användningen av fossila bränslen. I de nordiska länderna och globalt är de fossila bränslena energikällor till bland annat transport och byggnaders uppvärmning (Naturvårdsverket). Temperaturhöjningen som växthusgaseffekten orsakar kan märkas i alla regioner i världen. Klimatet och naturen i Norden är särskilt känsliga, speciellt områdena norr om polcirkeln. Klimatförändringarna i de arktiska områdena har en signifikant påverkan på de nordiska länderna. Grönlands istäcke smälter i en snabb takt som i sin tur leder till havsnivåhöjningar som orsakar översvämningar och andra allvarliga utmaningar (Alley et.al. 2005). Många ekosystem är hotade, sjö- och havsmiljön är i förändring, och biodiversiteten minskar i flera områden (Nordiskt samarbete 3).

2 Teori

Teorierna som är basen i vårt teoretiska ramverk är neoliberal institutionalism och konstruktivism. Vi har valt ut aspekter ur teorierna som passar in på det vi vill undersöka. I boken *Theories of International Relations* jämförs konstruktivism med rationalism. Vi har valt neoliberal institutionalism eftersom det är en rationalistisk teori men också på grund av dess fokus på institutioner, vilket gjorde den mer relevant än andra rationalistiska teorier. Vi har involverat en del om rational choice-teorin för att förtydliga det rationella i teorin eftersom den är grundläggande och relevant i sammanhanget. Vi ställer den mot konstruktivism på grund av att de har olika syn i flera hänseenden, vilket möjliggör en berikande analys.

Idéer kan ses på olika sätt metateoretiskt. Inom idéanalys är de intressanta som sociala företeelser, som uppfattningar för grupper av människor. Vad människor tror och tänker om olika aspekter i samhället kallas *verklighetsomdömen* och vad de anser moraliskt kallas *värdeomdömen*. Människors uppfattningar om passande medel för att åstadkomma diverse mål innebär *handlingsföreskrifter* (Bergström & Svärd 2018, s. 134). Vi berör alla dessa typer av idéer i olika grad i denna uppsats.

2.1 Neoliberal institutionalism

Neoliberalism är en rationalistisk teori som är formad av valteoretiska antaganden inom mikroekonomisk teori. Tre rationalistiska grundantaganden inom neoliberalism är att politiska aktörer betraktas som atomistiska, rationella och fokuserade på att tillgodose sina egna intressen. De är inte naturligt sociala eller produkter av sina omgivningar. Det andra antagandet är att aktörers intressen är exogena i förhållande till social interaktion och det tredje är att samhället är en yta där aktörer är för att tillgodose och maximera de sedan innan formade intressena (Reus-Smit 2013, s. 220). Stater är relevanta aktörer inom neoliberal institutionalism och de har materiella intressen. De vill maximera sina fördelar och minimera sina förluster på ett utilitaristiskt vis (Richardson 2008, s. 227).

Stein (2008, s. 203) menar att de som tidigare diskuterat neoliberal institutionalism inte förklarat huruvida det finns en icke-liberal institutionalism eller hur det går att tala om institutioner ur andra perspektiv. Internationella institutioner är, enligt neoliberal institutionalism, egennyttiga skapelser av stater. Detta är kärnan inom teorin och en parallell kan dras till teorin om samhällskontraktet; att individer avsäger sig viss frihet till förmån för en bättre situation än naturtillståndet. Staterna anser sig lyckas undvika vissa problem

genom att konstruera institutioner. Koordinerings- och samarbetsproblem samt intressekonflikter kan utgöra svårigheter för stater. Vid sådan problematik kan institutioner, genom sin existens, vara behjälpliga för att till exempel undvika problem med kollektivt handlande. Staters samarbete via institutioner kan förklaras av att de vill minska sina kostnader och effektivisera (ibid. s. 209-210). Institutioners betydelse är omdiskuterat men det går att se att stater använder institutioner, genom beslut och designen på själva institutionen, för att driva sin vilja igenom (ibid., s. 213).

Rational choice-teorin härstammar ur mikroekonomi och bidrar med ett ekonomiskt grepp (Eriksson 2011, s. 3). Här använder vi rational choice som komponent eftersom rationalistisk teori är ett grundantagande inom neoliberalism (Reus-Smit 2013, s. 220) och premisserna hjälper oss att förstå människors, och i förlängningen stater, agerande. Precis som Eriksson (2011, s. 142) nämner så är det inte stater i sig som tar beslut, utan människor som har befogenhet att göra det på uppdrag av staten. Det finns inte någon allmän definition av teorin (Eriksson 2011, s. 6) men konsensus råder kring att rationalitet, vilket följer av teorins namn, är en viktig aspekt (ibid., s. 9). Konsensus råder även kring att rational choice innefattar premisserna om att aktörer har konsekventa preferenser och att de maximerar förväntad nytta. Många teoretiker anser även att aktörer är instrumentellt rationella och egennyttiga. Aktörer föredrar vissa alternativ framför andra och nyttomaximering sker om ett alternativ så högt upp i preferensordningen som möjligt förverkligas. Teorin fokuserar på mänskligt beteende (ibid., s. 16-17). Nytte kan ses på flera sätt, varav det mest traditionella är att ekonomiskt välstånd är det önskvärda (ibid., s. 19). Beslut kan enligt teorin tas kalkylerande eller strategiskt. Strategiska beslut kan innebära drag av spelteori och att väga in andra aktörers agerande (ibid., s. 23). Rational choice-teorin baseras på metodisk individualism och med det följer att institutioner finns som resultat av individers val, agerande och upprätthållande. Dessa påverkar i sin tur individer och individers val och agerande hjälper oss förstå det som sker kollektivt (ibid., s. 141-142).

Miljöproblem kan ses som problem av kollektivt handlande i koppling till allmänningarnas tragedi. Med detta menas att när stater agerar i förhållande till gemensamma resurser kommer de att utarma dessa. Ingen aktör har incitament nog att minska sitt användande av sådana resurser. Problem med kollektivt handlande kan ses ur ett rational choice-perspektiv på så sätt att aktörer gör systematiska val som gynnar deras egna intressen (Paterson 2013, s. 268-270). Om aktörer inte tvingas till samarbete kommer deras aggregerade åsikter inte att leda till handlande i deras kollektiva intresse, undantagsvis om det rör sig om en liten grupp (Eriksson 2011, s.4).

2.2 Konstruktivism

Konstruktivism är en teori som växte fram efter kalla kriget på 1980-talet när rationellt tänkande hade utmaningar med att förklara vissa aspekter om krigets

förlopp. Konstruktivism utmanade rationalismens syn på att aktörers intressen är oföränderliga och att samhällets strukturer är statiska (Reus-Smit 2013, s. 226). Teorin utgår ifrån antagandet att internationella relationer är socialt konstruerade (ibid., s. 225).

Konstruktivism fokuserar mest på icke-materiella strukturer, det vill säga normativa strukturer. Dessa strukturer är institutionaliserade system av idéer, normer och värderingar som skapar och upprätthåller aktörers värderingar, identitet och eventuellt också agerande. Aktörer i normativa strukturer enligt teorin kan vara individer, stater eller institutioner. Aktörer och strukturer är ömsesidigt konstituerande, vilket betyder att aktörer producerar och upprätthåller idéer och normer i ett samhälle, och samtidigt skapar samhällets normer och idéer mening och identitet hos aktörer. Den ömsesidiga konstruktionen av aktörer och strukturer upprätthålls av icke-materiella värden. Identiteter, intressen och strukturer skapas därmed genom social interaktion, såsom genom kommunikation och erfarenhetsutbyte, enligt konstruktivism (Reus-Smit 2013, s. 231).

Idéer, normer och värderingar varierar i olika samhällen. Kultur konstrueras av intersubjektiva betydelser och sociala praktiker, och delade idéer ger betydelse till en gemenskap enligt konstruktivism (Reus-Smit 2013, s. 229-230). Eftersom normativa värden är centrala för konstruktivismen, är suveräna stater inte endast betydande aktörer enligt teorin, utan också institutioner och andra typer av grupperingar med gemensamma idéer och kulturer kan spela en viktig roll i internationella relationer (ibid., s. 228). Kulturer är inte, enligt konstruktivism, under en ständig förändring. Kulturer formar varandra eftersom de är i en social interaktion med varandra konstant i den internationella domänen (ibid., s. 234).

Reus-Smit (2013, s. 230) presenterar tre mekanismer som upprätthåller normativa strukturer och kulturer enligt konstruktivistisk teoribildning. Mekanismerna är (enligt våra översättningar) *föreställning (imagination)*, *kommunikation (communication)* och *begränsning (constraint)*. De är funktioner som påverkar aktörers identiteter och intressen. *Föreställning* syftar sig till idéer om hur aktörer anser att de borde agera och hur de i verkligheten kan agera. Icke-materiella institutionaliserade strukturer påverkar aktörers syn på vad som är möjligt att göra. *Kommunikation* däremot gäller rådande diskurser och deras resultat. Sociala interaktioner nämligen skapar relativt permanenta idémässiga strukturer som blir institutionaliserade i olika samhällen. Det finns värden och moraliska principer som bestämmer hur aktörer agerar i olika situationer. Praktikerna i samhället förverkligas med hjälp av bland annat etiska normer som råder i ett samhälle i en viss period. Liberal demokrati och mänskliga rättigheter har exempelvis blivit institutionaliserade i västvärlden. *Begränsning* i sin tur är en mekanism som handlar om vilka möjliga begränsningar det finns i aktörers agerande för att uppnå sina mål. Det finns nämligen begränsningar såsom rådande normer som har makt att påverka aktörers val och beteende (Reus-Smit 2013, s. 230).

3 Metod

3.1 Idéanalys

Vi har valt att genomföra en beskrivande idéanalys i denna studie. Vi anser att en sådan analys är lämplig eftersom vi med vår undersökning vill tolka materialet utifrån teorier och se djupare i texten än vad som explicit framkommer. Idéanalys möjliggör för oss att på ett systematiskt sätt undersöka, klassificera och synliggöra Nordiska ministerrådets framställning av sina idéer (Bergström & Svärd 2018, s. 140-141). Vi har utgått ifrån dimensioner som analysverktyg. Våra tre dimensioner är (1) *syn på aktörer och deras intressen*, (2) *syn på samarbete och internationella institutioner* och (3) *syn på förutsättningar för problemlösning*.

Operationalisering är den process i vår forskning där vi tolkar och tilldelar teoretiska definitioner till operationella indikatorer. De teoretiska definitionerna som ingår i vår undersökning är neoliberal institutionalism och konstruktivism. Undersökningens operationella indikatorer är mätbara observationer om de teoretiska definitionerna (Esaiasson et.al. 2017, s. 56). Vi har funnit operationella indikatorer som anger hur väl idéerna i det valda materialet stämmer med de tre dimensionerna. Valet av dimensionerna är inspirerat av den tidigare nämnda boken *Theories of International Relations* där Reus-Smit (2013, s. 230) skriver om kontrasterna mellan konstruktivism och rationalism. De tre dimensionerna och de operationella indikatorerna är våra analysverktyg (Bergström & Svärd 2018, s. 153). Vi har skapat en analysstabell där relevanta operationella indikatorer inom teorierna ingår. Detta har möjliggjort för oss att analysera vårt empiriska material som är Nordiska ministerrådets program och deklARATION. Överensstämmelse mellan våra teoretiska definitioner och operationella indikatorer leder till en hög validitet, det vill säga en hög trovärdighet för att vi mäter det vi vill mäta (Esaiasson et.al. 2017, s. 57). Vi har kategoriserat signifikanta meningar och stycken inom dimensionerna och argumenterat för varför de passar in där och varför de indikerar något ur respektive teori. Efter analysen följer en sammanställning och slutlig placering av det nordiska samarbetet i sin helhet på skalorna mellan teorierna. Denna operationalisering har gjort det genomförbart för oss att kartlägga det vi undersökt.

Neoliberal institutionalism	Dimensioner	Konstruktivism
Aktörerna är atomistiska, egennyttiga och instrumentellt rationella. De är inte naturligt sociala eller produkter av sina omgivningar. Deras intressen är materiella samt exogena i förhållande till social interaktion. Aktörerna agerar strategiskt med fokus på att maximera sin nytta (exempelvis ekonomiskt välbefinnande, minskade kostnader och effektivisering).	syn på aktörer och deras intressen	Aktörer och deras identiteter är socialt konstruerade av idéer och normer. Normativa strukturer skapar och upprätthåller identiteter som i sin tur påverkar strukturer. Normspridning är ett sätt att påverka andra samhällens normer. Sociala interaktioner mellan kulturer formar andra kulturernas identiteter och intressen.
Samarbete av strategiska skäl. Internationella institutioner är egennyttiga och skapade av stater. De tar sig uttryck i regelverk.	syn på samarbete och internationella institutioner	Gemensamma nordiska normer och värderingar förstärker det nordiska samarbetet. Vidare med hjälp av normspridning kan samhällen påverka andra samhällen på den internationella arenan.
Institutioner kan bidra till problemlösning med information och medling. Aktörers kollektiva intresse kan tillgodoses om gruppen är liten eller om tvång är inblandat.	syn på förutsättningar för problemlösning	Förutsättningar för problemlösande är delade normer och därmed gemensam syn på problemet, samt gemensamma förslag på lösningar.

Tabell 1. En schematisk presentation av neoliberal institutionalisms och konstruktivismens syn på aktörer och deras intressen, samarbete och internationella institutioner samt förutsättningar för problemlösning.

3.2 Metodologiska reflektioner

Det som måste undvikas med idéanalys-metoden är att tvinga in materialet i modellen (Bergström & Svärd 2018, s. 166) och därför är vår ambition att vara noga med att hänföra bara det i materialet som finns uttalat. Det är dock viktigt att se kritiskt på sin undersökning och sin metod för att inte förvilla sig samt säkerställa att det som avses undersökas faktiskt undersöks (Esaiasson et.al. 2017, s. 58).

Kritik kan anföras mot de dimensioner vi använt. Vi har tolkat teorierna och inspirerats av, samt modererat, Reus-Smits (2013, s. 230) tre analysnivåer, som han använder för jämförelse mellan konstruktivism och rationalism. Dimensionerna är även lämpliga för neoliberal institutionalism eftersom de kan kopplas till grundantaganden inom teorin. Vi har utvecklat och anpassat Reus-Smits kontraster på så sätt att vi sammanfogat *aktörer* och *aktörers intressen*, samt omformulerat *samhället* till att handla om samarbete och internationella institutioner. Den tredje dimensionen *förutsättningar för problemlösning* fyller funktionen att koppla in klimatfrågan ytterligare och mer konkret. Vi anser att dimensionerna är relevanta för att analysera våra frågeställningar och har definierat dem och argumenterat för varje utvalt styckes placering i analysen. Det

kan utgöra en svår avvägning att bestämma i hur generella termer analysverktygen ska konstrueras (Bergström & Svärd 2018, s. 170). Ibland stötte vi på problemet att något kunde tolkas på flera sätt och detta är vi transparenta med i texten. Ett annat problem var att dimensionerna på vissa sätt var svåra att särskilja vid konstruktionen då de spillde över i varandra. Detta har vi löst i högsta möjliga mån genom modifieringar och systematisk stringens genom den tabell vi konstruerat. Vi är emellertid medvetna om att det med dimensioner som analysverktyg finns risk för reliabilitetsproblem och låg validitet. Det senare om dimensionerna är allt för snävt inriktade eftersom det gör det svårt att särskilja vilka idéer som företräds. Det vi eftersträvat att undvika är alltså för smala, för breda och för lösa kategorier (ibid., s. 156).

3.3 Material

Vi analyserar två av Nordiska ministerrådets centrala publikationer från 2018 respektive 2019, vilket gör dem tidsmässigt aktuella. Den ena texten är ministerrådets *Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat 2019-2024* och den andra är de nordiska statsministrarnas och samarbetsministrarnas deklaration som benämns *Vår vision 2030*. Dessa texter utgör vårt primärmaterial.

Vi har valt att analysera samarbetsprogrammet på grund av att det innehåller olika mål och medel för att den nordiska, och i förlängningen den internationella, politiken ska bli mer miljö- och klimatvänlig. Vi har valt att avgränsa vår uppsats genom att i samarbetsprogrammet fokusera på kapitlet som handlar om klimat och luft. Även om programmets andra delar såsom biologisk mångfald och cirkulär ekonomi är viktiga, anser vi att delen om klimat och luft är den mest centrala delen när det gäller klimatförändringarna. Växthusgasutsläpp orsakar nämligen jordens temperaturhöjning vilket i sin tur leder till flera andra klimatförändringar. Vi anser att klimat- och luftdelen är en rimlig del att djupläsa på grund av detta och att det var att föredra framför att djupläsa hela programmet då vi konstaterat att språkbruket och argumentationen är återkommande.

Den andra publikationen utgiven av Nordiska ministerrådet som vi analyserat utlyser de nordiska statsministrarnas och samarbetsministrarnas visioner. Deklarationen *Vår vision 2030* har vi valt eftersom den beskriver Rådets långsiktiga planer för framtiden, dvs. den spänner över en längre tid än samarbetsprogrammet. Deklarationen behandlar också flera mål och medel för att uppnå framsteg i klimatarbetet. Visionen omfattar förhoppningar av de nordiska ländernas samarbete inom flera områden, men betoningen är tydlig på miljön, klimatet och hållbar utveckling. Visionen ger Nordiska ministerrådets normativa ideal om Norden och är enligt oss ett lämpligt komplement till samarbetsprogrammet.

Vårt sekundärmaterial består främst av teoribeskrivande texter som vi tolkat, bland annat kapitel ur boken *Theories of International Relations* av Burchill och Linklater. För information om det nordiska samarbetet vänder vi oss till dess officiella hemsida. Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet kan inte anses vara

en objektiv källa men vår studie kräver inte objektivitet i den bemärkelsen eftersom vår frågeställning handlar om det nordiska samarbetets eget uttryck.

4 Analys

I detta avsnitt kommer vi att analysera Nordiska ministerrådets *Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat 2019-2024* och de nordiska statsministrarnas (Nordiska ministerrådet) och samarbetsministrarnas deklARATION *Vår vision 2030* i relation till det idéanalytiska analysverktyget dimensioner. Vi fokuserar på de mål och medel som Nordiska ministerrådet har för att uppnå framsteg på miljö- och klimatområdet. Våra tre dimensioner är: (1) *syn på aktörer och deras intressen*, (2) *syn på samarbete och internationella institutioner* och (3) *syn på förutsättningar för problemlösning*. Problemet som ska lösas är i detta fall klimatrelaterat. Dessa formar tre skalor med teorierna neoliberal institutionalism och konstruktivism som poler (se *Tabell 1*). Vi har kategoriserat och analyserat stycken ur texterna i dimensionerna. Vi placerar slutligen ut det nordiska miljö- och klimatsamarbetet där det passar bäst på skalorna, och sammantaget, utifrån vår analys.

4.1 Introduktion till analysmaterial

4.1.1 Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat

I förordet lyfts framgångar från tidigare samarbetsprogram. En sådan framgång som beskrivs är pådrivande för att Parisavtalet skulle förverkligas. Annat som åstadkommit och nämns är olika gemensamma utlåtanden, ett plastprogram, påverkansarbete angående förbjudande av farliga ämnen i textilier samt ett projekt som presenterar möjligheter att minska utsläppen av växthusgaser (Nordiska ministerrådet 2018, s. 6).

Inriktningen för det nordiska miljö- och klimatsamarbetet innehåller tio punkter. De första beskriver att de nordiska länderna kommer att samarbeta på området på flera nivåer, exempelvis inom internationella förhandlingar. Länderna ska vara ambitiösa samt bidra till att förstärka genomförandet av FN:s globala hållbarhetsmål. De ska även verka för att minimera tillförseln av plast till haven, motverka riskerna med kemikalier, säkra de nordiska naturvärdena, cirkulär ekonomi samt att Norden som region ska fortsätta vara en föregångare inom innovation och miljöförbättring (Nordiska ministerrådet 2018, s. 9). Nordisk nytta och nordiskt mervärde eftersträvas i samarbetet. Vid samverkan så menar man sig kunna få ett bättre resultat än enskilt, vilket motiverar. Det beskrivs som en kort

beslutsprocess inom Norden för att få någonting gjort. Länderna utformar gemensamma ståndpunkter för arbetet inom EU och på internationell nivå. Avstamp tas i vad som redan genomförts inom det nordiska samarbetet och man blickar långt fram i tiden. Främjande av hållbar konsumtion förs fram och helhetsbilden framhålls som viktig. Nordens insatser anses kunna stärka dess position (ibid., s. 10).

Samarbete mellan nationer lyfts fram som något som blir allt viktigare och FN, EU och OECD nämns som viktiga arenor för detta. Även samarbete mellan politiska organ inom Norden är relevant (Nordiska ministerrådet 2018, s. 11). På EU-nivå samarbetar de nordiska länderna i vad som är bäst för Norden, anpassning till de förhållanden som råder här, men även vad som är bäst för unionen som helhet. En förutsättning för framgångsrikt gemensamt arbete är kunskap och kompetens enligt Nordiska ministerrådet. Med denna kunskap och kompetens menas sådant som tekniska innovationer, digitalisering, natur- och samhällsvetenskap. För en grön omställning behöver alla val göras med medvetenhet, enligt Rådet. Detta menar de kräver engagemang och medverkan av människor och grupper på alla nivåer (ibid., s. 12-13).

Fyra mål lyfts fram på området klimat och luft. Det första av dem är relaterat till Parisavtalet och tvågradersmålet. Det andra målet är att fortsätta som föregångare i uppfyllandet av Parisavtalet. Ett tredje mål omfattar minskande av utsläpp i UNECE-området inom luftvårdskonventionen, EU/EES och nationellt. Slutligen har länderna ökat samarbetet på området och engagerat sig i att ta vara på synergier. Utsläppen av klimatgaser måste, enligt Rådet, minska drastiskt. De måste nollställas globalt då växthusgaserna ackumuleras i atmosfären i många år samt av klimat- och hälsoskäl. Samhället måste anpassas till dessa förutsättningar. Klimat och luft kräver i mångt och mycket samma typer av åtgärder. Föroreningarna, som utgör hälsofaror, och klimatförändringarna härrör ofta ur förbränning av fossila bränslen (Nordiska ministerrådet 2018, s. 23).

4.1.2 Vår vision 2030

De nordiska statsministrarna tillsammans med samlingsministrarna beredde en deklARATION som publicerades den 20:e augusti 2019. Deklarationen *Vår vision 2030* innefattar Rådets idealbild för det nordiska samarbetet för det kommande decenniet. Visionerna handlar om framtidssyner primärt på området miljö och klimat. Rådet menar att klimatförändringarna och hoten mot den biologiska mångfalden är stora och akuta utmaningar som måste kämpas mot tillsammans i Norden, i EU och globalt. Den nordiska profileringen som en föregångsregion i världen, speciellt i miljö- och klimatfrågor, ska förstärkas (Nordiskt samarbete 2).

Nordiska ministerrådet betonar i *Vår vision 2030* sina tre stora satsningar. Dessa så kallade strategiska prioriteringar är att Norden ska vara grön, konkurrenskraftig och socialt hållbar. Rådets budget ska stödja att prioriteringarna ska förverkligas tills 2030. Parisavtalet och FN:s Agenda 2030 ska vara vägledande för de strategiska prioriteringarna och annat klimatarbete, men

Nordiska ministerrådet vill ligga i framkant gällande dessa avtal (Nordiskt samarbete 2).

Visionerna för samarbetet på klimat- och miljöområdet fokuserar mest på den gröna omställningen och gemensamma nordiska lösningar till klimatproblemen. Medlen för ett förstärkt klimatarbete, enligt deklARATIONEN, är främst att använda av tekniska och marknadsbaserade lösningar, såsom hållbar energiproduktion, bioekonomi, gröna transportmedel och gröna investeringar. Rådet strävar också efter en cirkulär ekonomi och koldioxidneutralitet i Norden. Rådet anser att den nordiska lösningen till klimatproblemen är framför allt att förstärka en grön ekonomi som grundar sig i konkurrenskraftighet, innovation och jobbskapande. Vidare är utbildning och forskning viktiga grundstenar i Nordens framtid enligt deklARATIONEN, underlag som även främjar miljö- och klimatarbetet. Den gemensamma utvecklingen till en grön ekonomi ska ske med hjälp av erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning internt och externt i Norden (Nordiskt samarbete 2).

4.2 Syn på aktörer och deras intressen

4.2.1 Neoliberal institutionalism

Stater är viktiga aktörer inom neoliberal institutionalism. De är emellertid inte de enda aktörerna som räknas. Det grundläggande fokuset gällande dessa aktörer är att de är atomistiska, agerar rationellt och fokuserar egoistiskt på att tillgodose sina egna intressen (Reus-Smit 2013, s. 220). De nordiska länderna är demokratier och deras agerande rättar sig följaktligen efter folkets vilja (Eriksson 2011, s. 142). För att förstå aktörernas, i detta fall staternas, agerande behöver vi förstå deras viljor. Dessa viljor är oberoende av social interaktion enligt rationalistisk teori (Reus-Smit 2013, s. 220). De nordiska länderna är inte en totalt homogen grupp men alla präglas bland annat av att de är välfärdsstater (Czarny 2017, s. 69), har liknande ekonomier (ibid., s. 76) och att de värnar om sin natur (Nordiskt samarbete 3). Denna dimension präglas av neoliberal institutionalism i att många av de intressen och mål som lyfts fram är konkreta och framhävs i ekonomiska termer, exempelvis som nedan:

“Insatserna ska vara strategiska och inriktade på sådant som ger ett nordiskt mervärde.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 10).

“Gemensamma nordiska insatser för att främja hållbarhetslösningar kan stärka profileringen och positioneringen av Norden.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 10).

Dessa stycken har valts ut eftersom de speglar ekonomiska, nyttomaximerande intressen. Det mest traditionella i teorin är att nytta anses utgöras av ekonomiskt välstånd (Eriksson 2011, s 19) och att nå högt sådant är ett mål och vägarna dit är medel. Det beskrivs som önskvärt att ha relativt starkare positioner och profilering än andra regioner. Nordiskt mervärde framhävs som ett mål och hållbarhetslösningar är en form av medel. I samarbetsprogrammet framhävs andra ekonomiska begrepp som mål och medel, bland annat i ett stycke som handlar om att digitalisering kan leda till ”resurseffektivisering” och andra konkurrens fördelar, om möjligheter och risker förvaltas rätt (Nordiska ministerrådet 2018, s. 13). De nordiska staternas intressen är exogena (Reus-Smit 2013, s. 220), de kommer inifrån aktörerna själva, innan de interagerar med varandra inom det nordiska samarbetet. Aktörerna tar strategiska beslut och kan då väga in andra aktörers agerande (Eriksson 2011, s. 23), inte för att de nödvändigtvis månar om vad dessa vill, utan för att kunna möjliggöra att ta det mest fördelaktiga beslutet för egen del. Detta ger upphov till kompromisser.

“Grön ekonomi är baserad på innovation, skapar jobb och säkrar konkurrenskraft” (Nordiskt samarbete 2).

Som tidigare så rör det sig här om ekonomi. I *Vår vision 2030* så nämns utöver detta stycke även ett annat om “grön tillväxt”, ”ett konkurrenskraftigt Norden” och ”kunskap, innovation, mobilitet och digital integration” (Nordiskt samarbete 2), som ska leda dit. Att eftersträva ”grön tillväxt” är logiskt grundat eftersom det är ett sätt att röra sig i takt med omvärldens strömningar. Miljöområdet är något som Norden säger sig ha tagit ledningen inom och därför ter det sig följdriktigt att fortsätta i linje med det.

“En tydlig vision och strategiska prioriteringar för Nordiska ministerrådets verksamhet de kommande åren innebär dessutom en tydligare och förenklad styrning.” (Nordiskt samarbete 2).

Tydlighet och strategiska prioriteringar tas här upp som medel mot ett mål. Det senare är återkommande genom texten vilket vi tolkar som framhävande. *Vår vision 2030* behandlar även att det är viktigt med tydliga mål och resultatuppföljning (Nordiskt samarbete 2). De ekonomiska termerna för våra tankar till hur företag styrs. En tydlig struktur på samarbetet anses medverka till den önskvärda nyttomaximeringen. Struktur på samarbetet kan sägas höra till den andra dimensionen (om samarbete och institutioner) men vi placerar meningen här eftersom vi menar att den är ett än tydligare exempel på intressen.

Att länderna delar utmaningar i förhållande till klimatförändringarna och att de är intresserade av att hantera dessa behandlas i samarbetsprogrammet (Nordiska ministerrådet 2018, s. 29). Förutsättningar givna av naturen är exogena i förhållande till social interaktion. Det är rimligt och rationellt för de nordiska länderna att samarbeta kring detta och konkreta exempel på hur detta ska göras nämns. I samarbetsprogrammet nämns även att “de långa avstånden och det kalla

klimatet skapar särskilda utmaningar” (ibid., s. 24) och detta är exempel på sådant länderna har gemensamt med varandra.

“Flera av Nordens länder har nu klimatpolitiska ramverk med långsiktiga mål på plats. Alla länderna har klimatlagar och genomförande pågår.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 6).

I denna mening beskrivs något som de enskilda staterna nationellt genomfört. Detta sticker ut eftersom det som lyfts i samarbetsprogrammet mestadels beskrivs som redan genomfört eller som ska genomföras av de nordiska staterna som kollektiv. Att de suveräna staterna, har klimatpolitiska ramverk som medel är relevant här eftersom att förekomsten av institutioner, såsom regelverk, ämnar säkerställa agerande mot aktörernas mål. Eftersom ovanstående mening sticker ut anser vi att texterna kan sägas behandla det nordiska samarbetet och i förlängningen det nordiska integrerade samarbetet som en aktör. Det kan verka konstruktivistiskt till viss del men vi menar att det i detta fall är strategiskt att profilera sig som en sammanhållen aktör. Detta eftersom länderna har gemensamma intressen och därmed vinner på att samarbeta med varandra och andra på europeisk och global nivå. Detta kommer vi att återkomma till i följande dimension om samarbete.

4.2.2 Konstruktivism

Programmet och deklARATIONEN är i viss utsträckning präglad av konstruktivism, på så sätt att normativa värden som normer och värderingar på vissa ställen är framträdande i texterna. Mekanismerna *föreställning*, *kommunikation* och *begränsning* (Reus-Smit 2013, s. 230) hjälper oss att analysera Nordiska ministerrådets framställning av sig som en aktör samt sina intressen utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv. *Föreställning* kan användas för att ta reda på hur Nordiska ministerrådet tänker att de nordiska länderna kan agera eller borde agera. *Kommunikation* hjälper oss att studera de etablerade normerna och de idéerna om legitimt beteende i Norden. *Begränsning* är ett verktyg med hjälp av vilket vi kan uppmärksamma de moraliska principerna som avgränsar Nordiska ministerrådets beteende. I samarbetsprogrammet står det följande om intressenter:

“[...]att arbeta för att skapa dialog och förståelse mellan olika ländergrupper i klimatförhandlingarna” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 26).

Klimat- och miljöarbetet kan ske mellan olika länder enligt Rådet. Aktörer kan vara de nordiska länderna eller hela regionen som en aktör, men de kan också vara andra intressenter som delar samma värderingar och mål. Rådet betonar även olika intressegruppers såsom civilsamhällets och akademins handlingskraft i förändringen av samhällen till en grön ekonomi (Nordiska ministerrådet 2018, s. 12).

I Rådets publikationer framkommer det flera idéer om den nordiska identiteten och nordiska intressen. Identitet enligt konstruktivism formar aktörers intressen och agerande (Reus-Smit 2013, s. 231), och ur ett konstruktivistiskt perspektiv kan vi tolka att erkännandet av de nordiska identiteterna kan främja politiska beslut i Norden.

“De nordiska länderna ska fortsätta vara föregångsländer i klimatomställningen” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 60).

“[...]gemensamt bidra till ett ambitiöst genomförande av Parisavtalet och fortsatt att visa ledarskap” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 6).

Detta tyder på att Nordiska ministerrådets intresse är att Norden ska visa ledarskap på miljö- och klimatområdet i världen. Att vara förebilder för andra kan även anses vara en identitetsfråga utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv. En del av nordbors identitet ur detta perspektiv är att vara idéexportör i världen, inte minst att vara en exempelmodell när det gäller miljö och klimat. De nordiska länderna anser att den progressiva klimatpolitiken bör bedrivas såväl i Norden som över hela världen. Att ta hand om miljön och klimatet kan ses som en del av nordbors gemensamma identitet. Genomförandet av den ambitiösa gemensamma klimatpolitiken kan således anses vara identitetsbyggande.

Med hjälp av mekanismen *föreställning* kan vi analysera de idéer om vilka politiska beslut Rådet tycker att de borde slå fast. Att nordisk ekonomi ska omvandlas till att vara grön är Rådets idé om vad de nordiska länderna tillsammans kan göra. Vidare är Rådets tanke att alla världens länder ska ta mer politiskt ansvar för klimatförändringen, dess orsaker och dess konsekvenser. Klimatet ska vara den högsta prioriteten enligt *Vår vision 2030* (Nordiskt samarbete 2). Nordiska ministerrådet kan också ses vara en typ av normentreprenör som vill påverka normer och värderingar på det internationella planet eftersom de aktivt vill främja sina intressen internationellt. Idéer såsom den gröna Norden, innovativitet, kunskap, kompetens, ledarskap och välfärdsmodellen kan anses vara Nordens varumärken. Detta stämmer väl med våra operationella indikatorer gällande konstruktivism i *Tabell 1*. Idéerna uppkommer flera gånger i programmet och i deklARATIONEN och vi har tidigare berört dem inom neoliberal institutionalism, men de kan också analyseras utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv. Ett annat exempel på detta är när Sveriges dåvarande miljöminister Karolina Skog skriver i samarbetsprogrammets förord:

“De nordiska länderna har under en lång tid visat på att det går att förena en kraftfull klimatpolitik med bibehållen välfärd och konkurrenskraft” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 6).

Gemensamma nordiska normer, värderingar och identiteter formar och upprätthåller en gemensam kultur, och detta är i enlighet med konstruktivismen (se *Tabell 1*). *Kommunikation* är en mekanism som vi använder för att upplysa diskursen kring Nordiska ministerrådets intressen och rådets idéer om legitimt

agerande. I programmet och i visionen framkommer nordiska idéer och normer om att bevara välfärdssamhället och konkurrenskraft, samt en resolut klimatpolitik. Dessa kan utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv tolkas vara delade idéer om vad Norden och nordiska värderingar innebär. De nordiska länderna har nämligen en gemensam samhällsmodell (Czarny 2017, s. 69), och således kan ett välfärdssamhälle ses att ha byggt den nordiska identiteten i viss utsträckning. Rationalitet, som vi tidigare skrivit om inom neoliberal institutionalism, kan också ses vara en typ av identitet eftersom idéer och normer i Norden är rationalistiska på så sätt de nordiska länderna vill kalkylera det mest rationella alternativet.

Vidare indikerar materialet om att ansvarstagandet i klimat-och miljöområdet är en norm och en del av den nordiska identiteten:

“Om inte vi i Norden kan gå före och visa att det är möjligt – vilka ska då göra det?” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 7).

Denna retorik är talande för nordbor. Mekanismen *begränsning* hjälper oss analysera några av de rådande normerna som är ramar för samarbetsorganets agerande. Att inte agera skulle kunna vara en moralisk begränsning för Rådets agerande, det vill säga att Rådet anser att de har ett ansvar att utföra en ambitiös och ändamålsenlig klimatpolitik.

Intressen är endogena enligt konstruktivism (Reus-Smit 2013, s. 231) och de nordiska ländernas intressen kan tolkas vara endogena eftersom de påverkas av varandra genom dynamiska kommunikationsprocesser. Identiteterna förvärvas, rollerna stadgas och erfarenheterna byts mellan länderna. Ur detta konstruktivistiska perspektiv kan det också ses som att identiteter vävs samman eftersom de nordiska länderna har samarbetat många år och på olika nivåer, allt från FN ner till att ha vänortssamarbeten inom Norden. Samhällen och kulturer förändras konstant och de konstruerar varandra när de interagerar ömsesidigt (ibid., s. 228).

4.3 Syn på samarbete och internationella institutioner

4.3.1 Neoliberal institutionalism

I samhället, ytan där aktörer agerar för att tillgodose sina intressen (Reus-Smit 2013, s. 220), finns statligt samarbete och internationella institutioner. Internationella institutioner tar sig uttryck bland annat genom regelverk. Internationella institutioner är enligt neoliberal institutionalism egennyttiga

skapelser, frambringade av stater (Stein 2008, s. 209). På detta sätt kan vi se på det Nordiska ministerrådet, EU, FN och liknande sammanhang.

I tidigare dimension nämndes att de nordiska länderna tillsammans kan ses som en aktör och att det för dem är strategiskt att profilera sig så i och med deras gemensamma intressen. De vinner således på att samarbeta, dels med varandra, men även på europeisk och global nivå. Samarbeta är ett av uppsatsens teman, både som mål och medel. På den nordiska nivån kan samarbetet tolkas som en strategisk väg till nyttomaximeringen och tillgodoseendet av de egna intressena. De nordiska länderna samarbetar på premisserna att de har sina egna intressen och att det är strategiskt befogat för dem att samverka då de är närliggande samt delar intressen ekonomiskt och globalt.

“I Norden har vi gång på gång visat att vi är starkare tillsammans.” (Nordiskt samarbete 2).

Detta stycke skulle kunna ses som konstruktivistiskt och identitetsbyggande i den mån att värdeordet starkare används. Vi menar dock att länderna här anser rationellt på, och hänvisar till, det som tidigare åstadkommit och att det då är mest rimligt för dem som aktörer att fortsätta samarbetet. Det som hänvisas till är emellertid inte konkret just här men i andra stycken i texterna kan vi hitta exempel på vad som tidigare åstadkommit (Nordiska ministerrådet 2018, s. 6, 10), vilket vi tolkar att länderna baserar uttalandet på.

Synen på samarbete kan påvisas vara ändamålsenlig på så sätt att det i visionen dras en linje mellan att uppnå resultat och att ”engagera folk, organisationer och företag.” Här syftas det på samarbete generellt.

“Nordiskt samarbete om genomförande av EU-regler och program ger en bättre anpassning till nordiska förhållanden och bidrar i många fall till en effektivare användning av resurserna och en bättre framförhållning.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 12).

Detta stycke från samarbetsprogrammet beskriver de nordiska ländernas agerande på ett högre plan - inom EU - där de driver sina intressen målmedvetet för att nå anpassning till nordiska förhållanden. Ordet effektivare indikerar strategiskt agerande vilket är uttrycksfullt för teorin. Det framstår som angeläget med regler och institutioners betydelse. Detta bland annat för att undvika problem med kollektivt handlande, att aktörer gör systematiska val som gynnar deras egna intressen, utan att ta konsekvenserna för det (Paterson 2013, s. 268-270). Institutioner är resultat av individers agerande och upprätthållande (Eriksson 2011, s. 141-142). Sådant agerande kan bero på behov av ordning och struktur på den internationella arenan.

“[...]behöver nu verka för ett ambitiöst genomförande av Parisavtalets parter. Ett robust regelverk är nödvändigt för systemets trovärdighet och de nordiska länderna ska verka för att ett robust transparensramverk kommer på plats, genomförs och vidareutvecklas.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 25).

Det indikeras tidigare i samarbetsprogrammet att de nordiska länderna drivit på för att få Parisavtalet att gälla. I detta stycke läggs tyngd på regler. Parisavtalet är ett internationellt avtal mellan länder. Regelverk och institutioner behövs som medel för att inte hamna utanför avtalets mål. En annan mening från samarbetsprogrammet anför att regelverk behöver göras effektiva för att undvika växthusgasläckage mellan länder (Nordiska ministerrådet 2018, s. 28). Motivationen till att detta passar in här är att det menas att regelverk behövs och att utsläpp berör hela planeten.

4.3.2 Konstruktivism

Konstruktivismens syn på samarbete skiljer sig från neoliberal institutionalism på så sätt att den är intresserad av internationella samhällen och gemensamma internationella värderingar, normer och intressen (Reus-Smit 2013, s. 238). Rådets publikationer indikerar det konstruktivistiska tänkandet om internationellt samarbete på ett annorlunda sätt än neoliberal institutionalism. Under rubriken “aktivt internationellt arbete och partnerskap” i programmet står följande:

“Agenda 2030 och dess hållbarhetsmål skapar möjligheter för ett samlat arbete för hållbar utveckling där de nordiska länderna ska fortsätta att vara aktiva. Miljö och klimat har stor betydelse för målen. Vikten av samverkan över nationsgränser blir också alltmer tydlig och avgörande” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 11).

Att Norden ska främja hållbarhetsarbete och vara föregående inom miljö- och klimatfrågor är genomgående i de analyserade texterna. Rådet har en optimistisk syn på intressegruppers handlingskraft för att driva miljö- och klimatfrågor. Betydelsen av internationella avtal samt globala mål gällande miljö- och klimatsamarbetet lyfts flera gånger i publikationerna. Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv kan det tolkas som att idén om en mer ambitiös internationell miljö- och klimatpolitik kan spridas genom förmedling av normer och idéer internationellt, exempelvis i EU, FN och OECD. Gemensamma intressen, sådana som berörts i tidigare dimension, kan bidra till ett förstärkt samarbete mellan olika aktörer enligt konstruktivism.

“Under perioden 2019–2024 kommer de nordiska länderna att samarbeta för en hållbar utveckling i Norden, inom EU och internationellt” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 60).

Nordiska ministerrådet har en gemensam syn på den politiska strategin för framtiden. Meningen ovan indikerar att Rådet vill att Norden ska sprida gröna idéer världen över. Normspridning är ett konstruktivistiskt sätt att tänka kring internationell politik och samarbete (Reus-Smit 2013, s.230). Rådet vill att de nordiska länderna ska arbeta mer aktivt för att världens ambitionsnivå inom

klimatfrågor ska stiga. Det ska föras mer dialog inom de nordiska länderna och utanför dem (ibid., s. 12).

“I Norden har vi gång på gång visat att vi är starkare tillsammans. Jämställdhet och välfärd är förutsättningar som tryggar arbete och dynamiska ekonomier. Kultur och språk stödjer våra värderingar och utveckling av den gemensamma nordiska identiteten. Utbildning, innovation och forskning är framtidens fundament.” (Nordiskt samarbete 2).

Som i meningen ovan, upprepas koncept om nordisk gemenskap, nordiskt mervärde och nordisk kultur och värderingar i texterna. De nordiska länderna har mycket gemensamt när det gäller historia, kultur, språk och samhällsform. De kan utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv tolkas vara förutsättningar för nordiskt samarbete där de nordiska länderna är starkare tillsammans och även arbetar mot klimatförändringarna med sina gemensamma mål och medel.

4.4 Syn på förutsättningar för problemlösning

4.4.1 Neoliberal institutionalism

Tidigare dimensioner berör aktörer, deras intressen, synen på samarbete och institutioner. Synen på problemlösning är en vidareutveckling av det tidigare skrivna om samarbete och varför parter samarbetar. Eftersom klimatfrågan utgör ett problem för hela planeten är denna dimension relevant för att specificera hur teorierna ser på problemlösning. Som beskrivet i *Tabell 1* kan institutioner bidra med information, vilket kan öka förståelsen mellan olika parter. De kan även agera medlare.

I *Vår vision 2030* utläser vi en hoppfullhet om framtiden och den lyfts fram i relation till samarbete. Det menas att förändringar kan ske inom livsstil, produktion och konsumtion, samt att lösningar finns att tillgå (Nordiskt samarbete 2). Synen på förutsättningar för problemlösning visas här i att det finns en optimistisk syn på att det är möjligt.

När staterna samverkar föreligger risker med kollektivt handlande (Paterson 2013, s. 268-270). Aktörers kollektiva intresse kan tillgodoses om gruppen är liten eller om någon form av tvång råder (Eriksson 2011, s.4). Regelverk och institutionalism kan, i linje med detta, ses som något nödvändigt. De nordiska länderna utgör emellertid en relativt liten grupp vilket kan öka dess möjligheter att handla och uppnå resultat i enlighet med det kollektiva intresset. Det nordiska samarbetet kan tolkas som att det utgör en tvingande makt eller institution eftersom de som interagerar inom samarbetet främst är ländernas regeringar, som är beslutsfattare på nationell nivå.

“Att sätta pris på utsläpp är centralt. Därför behöver systemet med utsläppsrätter inom EU/ EES fortsätta utvecklas för att stärka prissignalen och öka effektiviteten i systemet.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 28).

Reglering av utsläppsrätter ses som centralt. Detta handlar om regler och ekonomiska aspekter och kan kopplas till diskussionen om allmänningarnas tragedi (Paterson 2013, s. 268-270) eftersom det rör sig om gemensamma resurser. Än mer distinkt kan det sägas handla om målsättningen att försöka ta kontroll över vår gemensamma atmosfär. En anledning till att vilja reglera utsläppen är att undvika att vissa länder ska ha möjlighet att släppa ut mycket mer än andra utan att ta konsekvenserna för det. Utsläppen är ett problem och en väg mot lösning är att länderna ska betala för sig. En förutsättning för att lösa problemet är samarbetet inom EU/EES och en annan är det önskvärda strategiska agerandet.

”Det nordiska samarbetet ska bidra till att ta fram väl underbyggd ny kunskap om framför allt effekterna av klimatförändringarna och konsekvenserna av de föroreningar som drabbar Arktis. Denna kunskap ska i sin tur användas som stöd för väl underbyggda politiska beslut.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 11).

Tidigare har konstaterats varför de nordiska länderna enligt neoliberal institutionalism samarbetar. Här lyfts fram att kunskap är en nyckel till att förstå omvärlden och vidare vad kunskapen ska användas till. Även på andra ställen i samarbetsprogrammet lyfts kunskap fram som essentiellt för att komma till klarhet med vad som behöver göras (Nordiska ministerrådet 2018, s. 23). Ett stycke påvisar klimatforskning och att politik ska baseras på vetenskap (ibid., s. 24). Neoliberal institutionalistisk syn på förutsättningar för problemlösning av klimatfrågan går hand i hand med samarbete och betonar vikten av att ha väl underbyggda lösningar med bas i kunskap och forskning.

4.4.2 Konstruktivism

Vår konstruktivistiska analys av Nordiska ministerrådets syn på förutsättningar för problemlösning fokuserar på gemensamma normer och mål. I samarbetsprogrammet står det att:

“Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa. Det nordiska samarbetet vill stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 2).

Detta är i enlighet med det konstruktivistiska tänkandet om förutsättningar för problemlösning som står i *Tabell 1*. I programmet betonas det gemensamma

nordiska värderingar, främjandet av nordiska normer och idéer, samt förstärkningen av den nordiska gemenskapen och Nordens positionering globalt med hjälp av normspridning. I *Vår vision 2030* betonas demokrati och fred, samt medborgarnas deltagande och ansvarstagande i formandet av samhällen som kan behandla stora utmaningar (Nordiskt samarbete 2). När synen på problemet är gemensam är också förslagen på problemet gemensamma.

Vi tolkar också in att Rådet tror att Norden kan och borde påverka globala idémässiga strukturer. Detta beror på att tillsammans är de nordiska länderna starka enligt Rådet, vilket kan betyda att de har bättre möjligheter att påverka global politik när de talar med en röst. I publikationerna betonas detta engagemang inom klimatfrågorna:

“De nordiska länderna ska tillsammans fortsätta att vara pådrivande i internationella förhandlingar bland annat genom att fördjupa kunskapsunderlaget och väcka nya frågeställningar.” (Nordiska ministerrådet 2018, s. 11).

“Vi uppnår resultat genom att engagera folk, organisationer och företag – oss själva” (Nordiskt samarbete 2).

Dessa citat indikerar att Nordiska ministerrådet anser att om man väcker diskussion och sprider erfarenheter internationellt kan det bidra till bättre möjligheter att arbeta mot klimatförändringarna. Detta stämmer med konstruktivistiskt tänkande som betonar att erfarenhetsutbyte, social interaktion och idéspredning mellan aktörer kan förändra rådande normer och eventuellt aktörers agerande (Reus-Smit 2013, s. 231). Vidare kan mobiliseringen av folk leda till förändring av normer och mönster för agerande utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv (ibid., s. 231).

4.5 Sammanfattning av analys

Nu återstår att väga samman våra resultat och placera det nordiska miljö- och klimatsamarbetet där det passar bäst på skalorna.

På aktörsskalan placerar vi samarbetet närmast neoliberal institutionalism. Norden kan ses som en gemenskap av nordiska intressen, men de strategiska och ekonomiska intressena präglar i hög grad texterna rent konkret. Aktörerna agerar av olika skäl enligt de två teorierna eftersom intressena uppkommer av olika anledningar.

Det är svårt att utläsa vad samarbetet bottnar i från början, det strategiska eller de gemensamma värderingarna. De nordiska länderna kan sägas samarbeta eftersom det är det mest taktiska att göra men vi anser att det lyser igenom i hög grad att de samarbetar på grund av sin gemensamma identitet. Detta placerar samarbetet närmare konstruktivism på den andra skalan om internationella institutioner och samarbete.

Enligt neoliberal institutionalism bör tyngd vid problemlösning läggas på forskning och kunskap. Det är genom det som konkreta och väl underbyggda förslag kan läggas fram. Enligt konstruktivism däremot är mobilisering av det nordiska folket, för att uppnå resultat i klimatfrågorna, en central lösning. Nordens förstärkning kan ske med hjälp av spridning av nordiska värderingar och normer samt byggandet av en gemensam identitet. På skalan placerar vi förutsättningar för problemlösning närmare neoliberal institutionalism på grund av att vi såg teorin tydligare lysa igenom rent konkret i språkbruket.

Sammanvägt så är båda perspektiven relevanta för hur vi kan se på det nordiska samarbetet och de kan båda fylla en funktion i att "legitimera" varandra. Det kan ses som att samarbete av strategiska anledningar leder till skapandet av nordisk identitet och i sin tur som att nordisk identitet underbygger det strategiska. Perspektiven kan således sägas komplettera varandra. Förslagen som läggs fram i texterna är emellertid konkreta och ord som indikerar strategi används i hög utsträckning. Vi anser att det mest tydliga perspektivet sammanvägt, på två av tre skalor, är neoliberal institutionalism.

5 Diskussion

De frågeställningar vi genom denna uppsats besvarat är följande:

- Hur kan vi se på Nordiska ministerrådets mål och medel inom det nordiska miljö- och klimatsamarbetet i ljuset av neoliberal institutionalism och konstruktivism?
- Beskriver någon av teorierna samarbetet i högre grad än den andra?

I föregående avsnitt visar vi hur vi kan se på samarbetet i ljuset av teorierna. Vi fastslog att neoliberal institutionalism, i högre grad än konstruktivism, beskriver det nordiska miljö- och klimatsamarbetet. I detta avsnitt följer en diskussion kring de resultat vi kommit fram till, samt ytterligare funderingar på området.

Att neoliberal institutionalism genomsyrar de valda texterna i högre grad än konstruktivism tror vi delvis beror på karaktären hos dokumenten. Vi påbörjade uppsatsarbetet med att analysera det längre samarbetsprogrammet och kompletterade med deklARATIONEN om visionerna. Vi förstår samarbetsprogrammet som att det till sin karaktär är menat att ge konkreta exempel i högre grad än visionen. Visionen är, som titeln lyder, visionär och vi kan konstatera att den i sin helhet är mer konstruktivistisk än samarbetsprogrammet, eftersom den utgörs av en mer känslomässigt målande och normativ retorik. En anledning till att vi på det stora hela funnit mer av neoliberal institutionalism i texterna än konstruktivism tror vi kan bero på det vi undersöker, vilket är kopplat till klimatfrågan. Denna är relativt teknisk och kräver realistiskt motiverade lösningar. Vi är medvetna om att dokumentens karaktär spelar roll för resultaten och vi hade förningar om denna påverkan. Om vi istället valt att undersöka andra typer av material, exempelvis om vi hade genomfört intervjuer med personer inom det Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet och satt dessa i förhållande till teorierna, hade vi kanske uppnått andra resultat.

I förhållande till den tidigare forskning som vi nämnt är det intressant för oss att ställa några av våra resultat i förhållande till Czarnys resonemang. Czarny (2017, s. 25) menar att det finns flera anledningar till varför det regionala samarbetet har blivit starkt institutionaliserat. Till dessa anledningar hör geografisk närhet och likheter inom historia, kultur, språk, religion och lagar, som har förutsatt ett integrerat nordiskt partnerskap. Rådets vision är att samarbetet är ett forum för länderna att lära sig från varandra (ibid., s. 26). Detta kan ses som förstärkande för den nordiska sammanslutningen och går i linje med vår konstruktivistiska analys. Att länderna arbetar tillsammans, underlättar för länderna att bli mer kompetenta i sig själva och som en gemenskap. Med erfarenhets- och kunskapsutbyte kan länderna till och med bli ännu lika varandra. En av det nordiska samarbetets byggstenar är, enligt Czarny, idén om att ländernas likheter väger mer än deras olikheter, och därför kan bättre resultat uppnås på den regionala nivån istället för på den nationella nivån (ibid., s. 28). Vi

tolkar detta, i konstruktivistisk anda, som att även om länderna inte har en identisk kultur, politik, lagar samt klimatmål och -medel, lönar det sig ändå för dem att arbeta tillsammans för att uppnå en sammanhållen nordisk region. Det kan även ses ur neoliberalt institutionalistiskt perspektiv i termer av kompromissande och strategiskt samarbete.

Czarny (2017, s. 135) skriver att ekonomiska mekanismer länge har använts i miljöarbetet, ämnade att ändra beteenden, minska utsläpp och samtidigt bidra till ekonomins utveckling. Han menar att den nordiska välfärdsmodellen kräver en stabil ekonomisk tillväxt för optimal funktion (ibid., s. 77) och att modellen innefattas som ett verktyg i ländernas satsning på hållbar utveckling (ibid., s. 146). Detta går i linje med det vi skrivit om neoliberal institutionalism. Czarny (2017, s. 149) tror att det i Norden sker och har skett en omvärdering av relationen med miljön. Han menar att det ännu inte är helt genomfört, men att det nordiska folkhemmet är på väg att bli grönt, och att den ekonomiska rationaliteten till viss del förlorar sin status. Detta tycker vi är intressant eftersom det är en syn som framhäver konstruktivistiska idéer och underminerar den rationalistiska synen. Vår analys går delvis i linje med detta på så sätt att vi också tror att relationen med miljön har fått större fokus och inte tas för given. Att den ekonomiska rationaliteten förlorar status går emellertid inte helt i linje med våra resultat där vi kom fram till att det rationalistiska perspektivet, neoliberal institutionalism, var framstående.

Arcanjo (2018) skriver om Norge, Sverige och Finland som några av de ”minst sårbara” i förhållande till klimatförändringarna. Han lyfter fram implementeringen av ambitiös klimatpolitik, teknologisk innovation och nordiskt regionalt samarbete som framgångsfaktorer och förklaringar. Dessa aspekter har även vi belyst i denna uppsats. Arcanjo (2018) skriver även om kopplingen till länder som är mer sårbara för klimatförändringarna och hur dessa kan vägledas av de nordiska länderna vilket går i linje med den nordiska synen på den egna rollen.

På många ställen i texterna vi analyserat talas det om Norden som föregångsregion. En av de meningar som vi lyfter fram inom konstruktivismen frågar sig vem som ska agera, om inte Norden. Denna typ av retorik väcker hos oss tankar om någon form av hybris. Det finns en tro, inte nödvändigtvis en övertro, på den egna förmågan och regionens roll i världen. Vi menar inte att det är fel men vi anser att det är sunt att vara kritisk. I mer positiva termer kan sägas att Norden vill vara ansvarstagande. Vilken är Nordens roll och vad kan vi här egentligen, realistiskt sett, uträtta? Även om samverkan på högre nivåer kan krävas för att göra skillnad på det stora hela så kan Norden skapa ringar på vattnet. Även om det kan te sig tröstlöst så vinner vi inte på att agera som om det vore så. Någonstans måste det börja och vi har i analysen nämnt att det går att utläsa en hoppfullhet i texterna. I Norden finns det relativt institutionaliserade idéer och normer gällande miljö- och klimatfrågan. Flera aktörer har gemensamma idéer, normer och värderingar om den gröna omställningen som ska äga rum inom och utanför Norden. Med hänsyn till den delade idén om den gröna omställningen som är stark i Norden, var det kanske ingen tillfällighet att det var just i Sverige som den, nu världsomfattande, klimatstrejken tog sin början av Greta Thunberg.

Många delar av Norden är inte akut hotade av extremväder som i vissa delar av världen där människor drivs på flykt på grund av förändringarna som smältningen av den arktiska isen orsakar. Naturens och miljöns betydelse för nordbor kan dock inte bortses i analysen av Nordiska ministerrådets program och deklARATION. Många invånare i de nordiska länderna har en stark relation till skogarna, sjöarna och haven. Nordbor har under historien bott nära naturen vilket möjligen har påverkat deras förhållningssätt till miljön och klimatet. Naturen har också en central plats i kulturen, som exempelvis i målningar, litteratur och musik. Den kan även uppfattas som någonting nästintill heligt för många nordbor. Nordiska ministerrådet kanske ser att miljö- och klimatfrågor är viktiga för nordbor och att det därför krävs en mer ambitiös politisk agenda i området.

Nordiska ministerrådet anser att ett nära samarbete i miljö- och klimatfrågor har en stor betydelse på alla nivåer - den nationella, den regionala och den globala nivån. Skulle Norden kunna utöka sitt samarbete ytterligare på så sätt att länderna bildar en federal stat och det i sådant fall kunna göra dess miljö- och klimatarbete än mer långtgående och slagkraftigt? Är det troligt och behövs det? I båda teorierna vi använt oss av i denna uppsats finns sådant som talar för att detta skulle kunna fungera. I enlighet med konstruktivism finns det ett stort antal likheter mellan länderna vilket kan tolkas inte skulle skapa den friktion som kan upplevas bland länder inom EU, där många länder med diverse olikheter samverkar. Detta talar för att ett federalt Norden skulle kunna bli en effektiv beslutsfattare. Effektivitet kan ses som strategiskt önskvärt i enlighet med neoliberal institutionalism. Det kan även, å andra sidan, argumenteras för att det arbete med att utöka samarbetet i den grad att skapa en federal stat kanske inte ens behövs i och med det redan välfungerande, odramatiska samarbetet.

Det nordiska samarbetets ställning har varierat under åren, dess status gick exempelvis ner när Danmark, Sverige och Finland gick med i EU. Under de kommande åren tror vi att intresset för samarbetet kan öka. Detta inte minst på grund av att de nordiska länderna anser att arbetet mot klimatförändringen behöver göras gemensamt inom regionen och utanför den i internationella institutioner och förhandlingar. De nordiska länderna är medvetna om att de har en hög profil utanför Norden när det gäller klimatfrågor, och de kan tänkas vilja dra nytta av det goda ryktet. Vidare är det arktiska samarbetet aktuellt och kommer troligen att ha en ännu större plats i den politiska agendan i och med de smältande isarna och mer akuta läget. Paterson (2013, s. 271) diskuterar institutioner och effektivitet. En fråga han lyfter är huruvida utsläppen är lägre än vad de hade varit om en viss institution inte existerat. I linje med detta undrar vi om det nordiska miljö- och klimatsamarbetet fyller den funktion det önskar göra. Vi har dessvärre inte fokuserat på resultat i denna uppsats i den utsträckning att vi kan svara på frågan men vi hoppas se fortsatt forskning på området med fokus på nordiskt samarbete.

6 Referenser

- Ahonen, Sanna, 2011. *Kestävää elämäntapaa edistävät hankkeet Pohjoismaissa*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Alley, Richard B., Peter U. Clark, Philippe Huybrechts & Ian Joughin, 2005. "Ice-Sheet and Sea-Level Changes", *Science*, vol. 310, s. 456-460. [Elektronisk] Tillgänglig: https://science.sciencemag.org/content/310/5747/456?casa_token=n398GBgRffsAAAAA:Gh7QYJ9-CkM-mhRzX7mw9BsPtI06gGkNgpSVwaUs5eIAIQb1AlSu62Xpu--EIJO0kenMq39mupyvWA Hämtdatum: 2019-12-05.
- Arcanjo, Marcus, 2018. "Learning from the "Least Vulnerable"? Climate Adaptation in the Nordic Countries", *Climate Institute*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://climate.org/learning-from-the-least-vulnerable-climate-adaptation-in-the-nordic-countries/>. Hämtdatum: 2020-01-06.
- Bergström, Göran – Per-Anders Svärd, 2018. "Idé- och ideologianalys" i Bergström, Göran – Kristina Boréus (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur, s. 133-176.
- Czarny, Ryszard Michal, 2017. *A Modern Nordic saga: politics, economy and society*. Cham: Springer International Publishing.
- Eriksson, Lina, 2011. *Rational choice theory: potential and limits*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Esaiasson, Peter, Mikael Giljam, Henrik Oscarsson, Ann Towns & Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Knoema = Knoemas webbplats, CO2 emissions per capita. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://knoema.com/atlas/ranks/CO2-emissions-per-capita>. Hämtdatum: 2019-12-03.
- Naturvårdsverket = Naturvårdsverkets hemsida, Fossila bränslen. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Energi/Fossila-branslen/> Hämtdatum: 2019-12-03.
- Nordiska ministerrådet, 2018. "Nordiskt samarbetsprogram för miljö och klimat 2019-2024". [Elektronisk] Tillgänglig: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1268536/FULLTEXT01.pdf>.
- Nordiskt samarbete 1 = Nordiskt samarbets webbplats, Det officiella nordiska samarbetet. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.norden.org/sv/information/det-officiella-nordiska-samarbetet>. Hämtdatum: 2019-12-04.

- Nordiskt samarbete 2 = Nordiskt samarbets webbplats, *Vår vision 2030*.
[Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.norden.org/sv/declaration/var-vision-2030>. Hämtdatum: 2019-11-28.
- Nordiskt samarbete 3 = Nordiskt samarbets webbplats, Natur, klimat och miljö i Norden.
[Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.norden.org/sv/information/natur-klimat-och-miljo-i-norden>.
Hämtdatum: 2019-12-04.
- Paterson, Matthew, 2013. "Green Theory" i Burchill, Scott – Andrew Linklater (red.), *Theories of International Relations* (fifth edition). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Reus-Smit, Christian, 2013. "Constructivism" i Burchill, Scott – Andrew Linklater (red.), *Theories of International Relations* (fifth edition). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Richardson, James L, 2008. "The Ethics of Neoliberal Institutionalism" i Reus-Smit, Christian – Duncan Snidal (red.), *The Oxford handbook of international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Springer = Springers webbplats, A Modern Nordic Saga, About the authors.
[Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.springer.com/gp/book/9783319423623#aboutAuthors>.
Hämtdatum: 2020-01-05.
- Stein, Arthur A., 2008. "Neoliberal Institutionalism" i Reus-Smit, Christian – Duncan Snidal (red.), *The Oxford handbook of international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Utrikesministeriet i Finland. Utrikesministeriets webbplats, *Nordiskt samarbete*.
[Elektronisk] Tillgänglig: <https://um.fi/vid-utrikesministeriet-samordnas-det-mellanstatliga-nordiska-samarbetet>. Hämtdatum: 2019-12-12.

